

MENTOR

LIST ZA SREDNJE-
ŠOLSKO DIJAŠTVO

St. 3. ::: Letnik II.

::: Urejuje :::

Anton Breznik

Oblastem odgovoren

Alojzij Markež

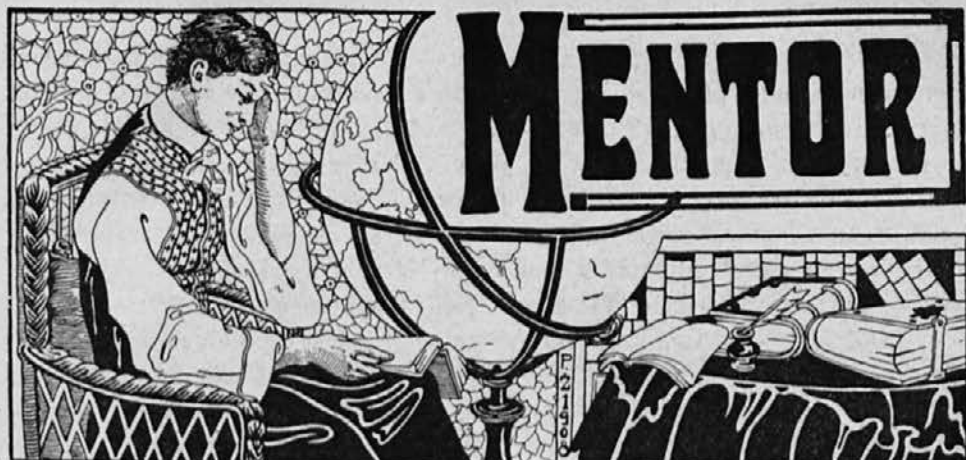
Za leto 1909/1910

Vsebina.

Študent naj bo . . . (F. S. Finžgar.) (Dalje)	49
Trd bodi, mož jeklen! (M. Štular.) (Dalje)	54
Dve slovanski svetišči. (F. Fr. Stelè)	56
Jesenski listi. (Prof. Fr. Pengov.) (Dalje)	60
V domovini junakov. (I. Kogovšek.) (Spomini s pota.) (Dalje.)	63
Izza reformacije. (Domen Otilijev.) (Zgodov. črtica.) (Konec.)	67
Navod za šahovo igro. (Andrej Uršič.) (Dalje.)	69
Drobiž: Ivan Grafenauer: Zgodovina novejšega slovenskega slovstva. — Božična misel. — Vatikanski dvor. — Drama v petih dejanjih. — Človeške pravice. — Quito	71



Izhaja v zavodu sv. Stanislava v Št. Vidu nad Ljubljano prvega dne vsakega meseca in stane za dijake dve kroni, za druge naročnike štiri krome na leto.



Letnik II.

List za srednješolsko dijaštvo.

Štev. 3.

F. S. Finžgar:

Študent naj bo . . .

(Dalje.)

Nedelja.

Prvi teden, odkar je Francelj bival v Ljubljani, je potekel v šumu in hrupu — v nekaki omotici. Šola, profesorji, součenci, mesto in ulice ter večni dirindaj po njih, celo hrana pri Regini — vse je bilo tako novo, železno in neokusno, da mladi študent od samega dušnega trpljenja ni vedel, ga li tare lakota, ali je opojen samih dobrot. Edino to je jasno občutil, da nadevajo njegovi v prostost zaljubljeni in v svobodi vzgojeni naravi obroč za obročem, spono za spono. Prava šiba božja se mu je zdela, da je moral kljub zelo gorkim septemberskim dnevom — obuvati dan na dan škornje. Ko jih je zjutraj z bridkostjo natikal in sunkoma povlekaval za štrame, je vselej med tem delom počival nekaj hipov — zakaj škornje so bile v grlu dobro tesne — in ob teh oddihljajih se je oziral skozi mračno okno in iskal jutra. Toda njegova soba ni poznala veselega dne. Ob taki priliki je prevdarjal:

Sama ječa. Celo nogi — vsaka zase — morata tičati v ječi. Kakor bi ga kdo na vrvi gonil, tako hodi v šolo. Če se zagleda za hip v izložno okno, ga sunejo gotovo trije komolci. Ko se ozre za prvim, ga odpahne drugi — in reka bežečih ljudi in tekajočih otrok — šolarjev ga plove dalje — kakor potok odlomljeno vejo, ki se poprime tuintam, pa jo vselej valovi odtrgajo in poženejo naprej. Kako drugače je hodil doma v šolo — najprej v vaško — potem pa v oddaljeni trg. Sklicavali so se in sčakavali drug drugega. Potoma so postajali, barantali za pipce, obirali črešnje, oklatili marsikak oreh — in zato jih ni nihče preganjal. Organizirali so se v zbrane čete, — ki so med seboj izvojevale mnogo bojev, iz katerih so

se vračali tepeni — ali zmagavci vseeno — redno pa z razkuštranimi lasmi in rdečimi uhlji. Vprizarjali so cele gonje za vranjimi in sračjimi gnezdi. Pokončali so mnogo tega škodljivega zaroda, dočim so gojili neizmerno spoštovanje do gnezdic ptičev — pevcev. Ko je nekoč zloben šolar razdejal seničino gnezdo, so ga kruto obsodili. Kakor so videli v šoli učitelja Šimna, tako so storili sami. Trije najmočnejši so ga vjeli in za vsako ubito jajčece jih je dobil po pet z leskovko. Nato so ga slovesno izključili iz družbe, da je pohajal sam, kakor odtrgan kosem megle.

Takih in še drugih spominov dolga vrsta se je dvigala Franceljnu, kadar se je odpravljaj v šolo. Že v teh par dneh je bil do dna duše prepričan, da dolgo tega ne bo prenašal. Edino modro se mu je zdelo, da bi povezal culo, vrgel škornje čez ramo in jo mahnil peš domov. Tako je storil njegov bratranec Janez, katerega je oče peljal v Celovec, da bi se naučil nemščine. Preje je bil fant doma čez Ljubelj, nego oče, ki je šel zaradi opravka na Beljak in čez Koren. In nikdar več ga niso tiščali z doma. Tako bi bil naredil Francelj, da mu ni tega zabranil ponos. Vedel je, da oče ne govori mnogo, pa tem huje zabolí, kadar udari njegova roka. Ali bolečina mine in se pozabi. Toda sramota, ki se dvigne nanj, ta je bila zavora. Ko bi prišel med tovariše, ki so gojili dobro dosti zavisti, ker je bil odločen za študenta — ne, tega ne more, tega ne preboli! Zato je to izkušnjava o pobegu kratkoinmalo odbil ter z jezo sunil nogo skozi preozko grlo v škorenj in udaril po podu: Ostanem, naj se zgodi karkoli.

Tedaj se je oglasil jezen klic izpod odeje:

„Miruj, sicer . . . !“

Krznar Pepe je sklonil glavo in se obrnil jezen na postelji — proti zidu.

Francelj se je prestrašil in odšel po prstih iz sobe v kuhinjo.

Nedelja je bila. Vsi trije njegovi sstanovavci so še spali ali vsaj poležkavali v udobni lenobi. Ko je Francelj okrtučil škornje, se umil in sedel k zajtrku, je prišel v kuhinjo Jaka z Žirovskega Vrha. Bil je lepo pražnje oblečen, široki, skoro oglati obraz, kakor ga imajo redno hribovci, je žarel zares nedeljski.

„Fant, še mašo zamudiš! Obrni se!“

Tako je nagovoril Franceljna in stoje zdrobil žemljo v kavo — ter hitro pojedel. Tako je bila njegova navada. Sicer je hodil s težkim korakom in se ob vsaki stopinji pognal z gornjim životom. Hribska lastnost. Živci so mu bili od jekla — menda. Ko bi stotina ljudi kriknila za njim strahu, bi se Jaka šele po kriku oprezno okrenil in leno pobaral: „Kogā?“ Dosti bistroumne zlobe je moralo tičati v besedi, ki bi Jaka toliko zbodla in razdražila, da je zagodrnjal skozi široke močne zobe: „Da bi te mrha!“ Toda jedel je, kakor bi na fari zvonilo — pa ne k pogrebu ampak k najlepšemu prazniku. Jaka ga je torej pozval, ker se je tudi sam namenil k maši. Franceljnu je bilo to zelo všeč. Zakaj ni še vedel, kje je nunska cerkev, Matevžek je pa hodil že v Križanke — višjegimnazijec. Pa tudi zato je bil vesel, ker je bil Jaka edini na stanovanju, ki se je ubogemu

študentu omilil in priljubil. Dvoje grč, odsekanih ena pod Blegašem, druga pod Triglavom, pa z istega raskavega debla Gorenjcev: jedro — zlato, lupina — ljubenski pisker.

Ko sta stopila na ulico, ni bilo kdovekaj ljudi tamkaj in še ti nič praznični. Sicer tako vabeče trgovine so bile zaprte s pustimi, sivimi vrati, kakor skednji.

„Jaka, nedelja“, je vzdihnil bolestno Francelj.

„Nedelja“, je zamrmral redkobesedni Jaka in koračil s težko nogo molče dalje.

Francelj ga je ošinil izpod sivozelenkastega klobučka — za pol gol-dinarja je bil kupljen na sejmu — z zelo razumnim pogledom.

„Tudi njega jezi ta mestna nedelja“, se je razveselil za trenotek. Nato je molčal. Predenj je pa priplula z zlatimi perotmi resnična, domača nedelja . . .

Veliki zvon je zabučal z lin pri fari. Od gore do gore je zadonelo kakor božji glas. Na polju se je pripognilo v tihošumečih valovih zlato žito, vse oškropljeno od nebeške rose. Na vsako okno je potrkal glas zvona in zaklical: Otroci — nedelja! Nedelja tebi — oče — nedelja hlapcu — nedelja hlevu. In razgrnilo se je nad faro do konca in čez konec naprej do prve in devete sosede: Sveta nedelja. Pa je zavladal božji mir. Zapuh-telo je nad hribi kakor kadilo proti nebu. Vesela slovesnost je umila žuljave roke, otrla potni obraz. Zašumela so nagubana krila, zacvrkale visoke škornje in korak ni bil preširen in ne gnan od skrbi. Slovesen je bil in umerjen; tako se spodobi svetišču — in v svetišče je pretvoril zvon polje in travnik, log in goro. In na vasi! Kdo bi si upal nespodobno teči skozi vas, ali da bi zaškripalo kolo težkega voza, da bi pokal bič in klet voznik — danes na sveto nedeljo. Beli rokavci dvigajo škafe ob studencu, pri koritu se oceja zlagama živina. Danes se ne mudi! Da bi komat oklenil Luci težko grivo, da bi jarem stisnil roge voletu — danes? Danes postavajo fantje s konji, ki so jih prignali napajat. Brzda ne zvenči, zakaj na baržunastih telovnikih cingljajo tolarji ob težkih, srebrnih verigah. In kadar ti done, tedaj je na vasi, kakor se je zapisalo na Sinaju: ne delaj ne ti, ne tvoj sin, ne tvoja hči, ne tvoj hlapec in ne tvoja živina . . .

In zvon je zabučal vnovič. Iz postavnega doma, iz lesene bajte od vsepovsod so se pojavljale prazniške postave: dekleta z nabranimi belimi rokavi, kakor iz cukra, za svilenim nedrjem nagel in rožmarin, v roki zobčasto ruto . . . Fantje suknjič čez ramo, tolarji ob verižicah — cink — cink — in pod vrhom z rdečim opisane škornje — cvrk — cvrk — kajpa viržinko in krivce — to je praznik. Celo stare mamice petdesetletna šajovka, ki se je modrikasto izpreminjala v solncu — celo ta sama živa, sveta nedelja. In skozi vas so rastle gruče — in zunaj vasi so se potopile v morje žita in plule med njim od vseh štirih vetrov, kakor bi živih rož nasadil po zelenih pšeničnih valovih . . .

Jaka in Francelj sta dospela molčeč pred nunsko cerkev. Tam sta utonila sredi begajočega vrvenja šolarčkov. Jaka je obstal za vratmi, Francelj je pa iskal prostora med součenci.

Med mašo je Franceljna iznenadila pridiga. Ko je visok, belolas gospod — pri izpitu je Franceljna pohvalil, da dobro zna katekizem — prebral evangelij, je udobno sedel in razmotal pole papirja. „Za ves svet in še za pol Amerike“ — tako se je včasih začudil Franceljnov oče — in sin se je sedaj takisto. Da bi na prižnici kdo sedel — na — možka je ta. In nato je božji mož začel brati — pridigo. Pomnil je dobro, da je bilo od veroučitelja naročeno: Zapomnite pridigo! In sedaj — ni pridige — je le branje. Doma je bilo prav narobe. Parkrat v letu je bilo tudi samo branje. Toda takrat ga ni nihče krstil za pridigo — ne doma — ne v šoli, ker branje — še nikdar ni bila pridiga. In še enkrat mu je zaplula pred oči domača nedelja, da je bil uverjen do zadnjega vlakna svoje modrosti: V Ljubljani pravzaprav še v cerkvi ni nedelje — — —

Po maši ga je Jaka čakal pred cerkvijo. Napotila sta se nekoliko po ovinkih domov. Jaka mu je tu in tam razodel ime nekaterih stavb. Francelj je vselej pogledal kvišku in potrdil s stereotipnim: aha.

Blizu doma je izpregovoril Jaka:

„Francelj, ti je dolg čas, jeli?“

„Ne vem, kaj mi je!“

„Potrpi! Meni se je še drugače godilo, ko so me dali semkaj učiti. Večkrat tepen kakor sit. Pomočniki so se kar spopadali za moja ušesa. Pa je minulo. Ko mine tebi, boš pa gospod!“

„Gospod,“ je ponovil študent zategnjeno.

„Nikoli! Ali padem ali pa uidem, ne vem. Ampak prvo in zadnje leto sem v Ljubljani, to pa dobro vem.“

„Ne čenčaj!“

Jaka ga je nekako očetovski srdito pogledal.

Zavila sta v vežo.

Razrednica.

Kar je Franceljna zelo jezilo in mu tudi grenilo življenje je bilo to, da se v razredu kar ni mogel sprijazniti z vsemi součenci. Edino zadnji dve klopi, kjer so sedeli sami „kmetje“ in par navihanih repetentov je bila njegova družba. Večina součencev je bila gosposka ali pa že prej bivajoča v mestu in zato že toliko kulturna, da se je ločila od onih redkih, ki so prišli izpod slamnate strehe naravnost na mestni tlak. Zato se prve dni kar ganil ni iz klopi. Tiho je razmišljal in opazoval.

Pred gimnazijo se ni mogel zadosti načuditi, ko je gledal imenitne součenčke v spremstvu gospa-mam. Drugega je pospremil oče do šole. Nekaterim je nesla dekla torbo do vrat.

„Od zlomka,“ je klel v jezi (in se zaeno takoj kesal greha) če to (cartanje) ni preneumno — — —!“ In vselej se je z nekim ponosom domislil svoje poti v poldrugo uro oddaljen trg. V temi se je napotil z doma — v temi se je vračal — po trikrat na teden. In z njim? Vreča na hrbtu, v kateri je cijazil moko, krompir in hlebec kruha — da je imel hrano onih par dni, ko je bival v trgu. Stara Malevska mu je kuhala in

ga prenočevala za dvanajst goldinarjev leto in dan. Tu pa sto korakov do šole in toliko, da ne zaprežejo kočije.

Tudi v šoli je opazil, da vsi profesorji niso posebno pravični z ljubeznivostjo. Zadnji dve klopi sta uživali krvavo malo ljubezni — in kar je je bilo, še tista je bila deljena mačehovski. Zato pa iz teh klopi ni bilo mnogo jasnih pogledov na kateder. Sejal se je s takim ravnanjem seme demokratstva, ki je bilo tedaj pri nas še za deveto goro. (Zato) je vladala med „kmeti“ neka potuhnjena ponižnost in skromnost, dasi je v prsih vrelo, in se v žepu stiskala pest. Nasprotno so pa bili „gosposki“ zelo preširni in objestni. Pred uro so jim bili „kmetje“ redno v zabavo. Vsak kos obleke so posebe ogradjali in osmešili. Koliko je trpel Franceljnov klobuk — piskrovezar so mu rekli. Silno je trpel ogromen ovratnik hodnične srajce, in nič manj težke škornje, katerih nepočrnjene golenice in dolge štrame so bile vsak dan nova zabava kratkohlačkarjev. Francelj ni trpel udano, a trpel je. Zakaj bal se je pretepa, dobro vedoč, če se spozabi, bo nekaj nosov krvavih.

Toda sredi drugega tedna je prišla izkušnjava tako nenadoma, da je ni zmagal.

Profesor Mihael je imel za dijake sila hvalevredno navado, da je zamujal šolo. Pred njegovimi urami je bil redno velik vrvež in svitek. Ker ga prav tistega dne ni bilo izredno dolgo v razred, so se spravili gosposki z vso ihto nad Franceljna. Oblegli so ga v klopi, napadli srajco, golenice, izmahnili izpod klopi klobuk in ga zalučali po razredu. V tistem hipu je mera prekipela. Francelj se je dvignil v klopi, pograbil troje najbolj objestnih nagajivcev, stisnil jih na kup v klopi nato pa dvignil strahovito nakovane škornje in začel dajati paglavcem lekcijo, da se je pri tej priči razlegel jok po sobi.

Takrat se pa nenadoma odpro vrata. Visoka postava Franceljnu nepoznanega profesorja se pojavi med durmi. Profesor je vjel hip, ko so še delovale škornje. Jezen je zavpil:

„Se zabavate, kakor gorjanski voli! Kako se pišete?“

Po razredu je zadonelo njegovo ime, profesor pa h katedru — in ga je zapisal v črno knjigo. Francelj ni izpregovoril besedice. Po uri se je obrnil do repetenta:

„Ti, kaj bo sedaj, ko me je zapisal?“

„Nič. Iz npravnosti dobiš slab red, oče se pa prehlade zavoljo tega za deset goldinarjev.“

Takrat je objelo Franceljnovno srce čuvstvo groze in kesanja, kakor ga še ni občutil. Da je bil fant pesnik, bi bil danes naš narod gotovo posestnik še mnogo lepše pesmi, kakor je lepa Gregorčičeva, ki se kesa:

„Da bil bi pač vedno tam gori ostal
in čedo očetovo pasel — — —“

(Dalje.)



M. Štular:

Trd bodi, mož jeklen!

(Dalje.)

2. Skupno bivanje z drugimi ljudmi je v marsikaterem oziru tudi dobro vzgojno sredstvo. Človek je družabno bitje — ens sociale. Živi v družbi in je tudi potreben človeške družbe za svoje fizično in intelektualno življenje. Nihče ni sam sebi zadosti. Družba, v kateri živi pa je obenem njemu vzgojno sredstvo, da si oblaži in okrepi svoj značaj.

Vsak dobi od družbe ali pozitivne ali negativne vtise, t. j. vidi in sliši kar je za njegov značaj koristno, spodbudno ali pa škodljivo. Vse to pa ravno služi človeku v vzgojo, katere glavni princip je: zatiraj v sebi slabo ter rasti v dobrem! Kar vidimo na drugih lepega, dobrega, nam je v rast; kar pa vidimo ali slišimo slabega, nam je v zatajevanje, da se sami ne udamo isti napaki ali da drugih napake mirno zavrnamo, z osebo samo pa po možnosti potrpiamo ter se tako varujemo nemirov in preprirov, ki človeka ne vzgoje, marveč posurove.

Malo podrobneje! Ni človeka, ki ne bi imel vsaj nekaj dobrega na sebi. Kjer jih je več skupaj — recimo naravnost dijakov — opazi drug na drugem poleg raznih napak tudi kako vrlino. Eden je marljiv, drugi postrežljiv, tretji ponižen in skromen, četrti zabaven, peti potrpežljiv, šestí pogumen: morebiti je slabo nadarjen, v ubožnih razmerah, pa se pogumno, čeprav silno težavno vspenje kvišku po lestvi omike in kulture. Da se preživi, mora poučevati, dostikrat je morda lačen, doživi tudi v šoli neuspehe, ki se javljajo v obliki toliko sovraženihi dvojek; a ne omaga; junak se ravna po geslu: per aspera ad astra!

Taki, ki v mladosti občutijo vso resnobo in težo življenja, ki vedo, kako se „kruh je,“ so pozneje navadno najboljši značaji: pogumni, podjetni, usmiljeni do siromakov in resni v vsem svojem življenju in delovanju. Kakor so grenke pijače navadno zdrave ter vtrdijo želodec in zdravje, tako tudi grenkosti življenja vtrdijo in ojačijo človeku značaj. — Ko vidimo take ali enake vrline na svojih sodrugih, ni prav nič sramotno, če jih v tem posnemamo. Človek mora iti za vzori in kjer vidi vsaj odsev vzora, si ga izkuša prisvojiti.

Botaniki in sploh ljubitelji rastlinstva ne iščejo cvetic samo na lepo ograjenih in negovanih vrtovih, ampak gredo za njimi tudi na travnike in polja, v gozdove in plezajo na strme gore. Kjerkoli jih najdejo, jih z veseljem spravijo v svoj herbarij.

„Z uzori se nikar ne bori,
Kot solnčni žarki so uzori,
Ki grejejo nam mrzli svet,
Bude, rode pri cvetu cvet,
Uzori tudi plemeniti,
Če duh je z ognjem njih ogret,
Božanstven cvet mogo roditi.“

(Gregorčič.)

Kako smo po dolgi, mračni zimi veseli zlatih, toplih žarkov pomladnega solnca! Kar je solnce za naravo, to so plemeniti, idealni ljudje za človeško družbo. Njihova idealnost in plemenitost nas mika, vleče, ogreva in osrečuje. Iz tega razmerja pa se rodi „božanstven cvet“ — prijateljstvo. Prijateljstvo sklenjeno v mladosti, na šolskih klopeh je najidealnejše, najtrajnejše. Dokler srce bije tudi ono klije.

Pravo in pošteno prijateljstvo ima na značaj mladega človeka jako blagodejen vpliv. Tu se izmenjavajo pametne misli, snujejo idealni načrti, ki zarišejo v značaj potezo plemenitosti. Korist mladostnega prijateljstva je spoznal že v 2. tisočletju pred Kr. egiptovski kralj Setos. Dal je vse fantiče svoje države, ki so se rodili isti dan, kakor njegov sin Ramzes, privedi na svoj dvor. Bilo jih je 1700. Ukrenil je, da se vsi ti vzgajajo z njegovim sinom, da bi mu tako preskrbel dobrih in zvestih prijateljev za prihodnost.

Ni se varal v svojih upih. Mladostno prijateljstvo je na Ramzesa dobro vplivalo. Za njegovega vladarja je dosegla egiptovska država največjo moč in slavo. Žal pa, da ne hodijo po tem božjem svetu sami ideali, ki bi nas navduševali, ogrevali, osrečevali, temuč je veliko več rogovilastih bitij, katerim bi se najrajši izognili, če bi se jim mogli. So bahači, ki druge prezirajo; prepirljivi, ki jim ne prideš nikdar na vrh; brezobzirni, ki vidijo samo sebe, drugih ne.

Kako shajati s takimi? Misliš si morda: take je treba radikalno ozdraviti, pa bo mir! Počasi, prijatelj, da še sebe ne zadeneš, ko hočeš na tak način nasprotnika ugnati. Že imenovani švicarski učenjak dr. Foerster pravi in povdarja večkrat, kako vsako naše dejanje zapusti sled na našem značaju: plemenito dejanje — potezo plemenitosti, surovo dejanje — potezo surovosti. Kjer se nabere več surovih potez, ima že ves značaj pečat surovosti: „Vse, kar storimo — dobro ali slabo — ne zleti kar tebi nič meni nič brez sledu v zrak in ne zadene samo tistega, ki merimo nanj, ampak pade s podvojeno težo nazaj na našo glavo — čeprav mi tega takoj ne opazimo.“ (Jugendlehre, 502. Berlin 1906.) Po vsakem plemenitem dejanju se značaj še bolj oplemeniti, po vsakem surovem pa še bolj posurovi. S surovostjo torej škoduje človek samemu sebi.

Treba je torej na razne surovosti, ki jih doživimo v družbi, reagirati „v rokavicah“, da se sami ne umažemo; s finim, olikanim orožjem, da se sami ne ranimo. Če bi surovo reagirali, smo že zmagani, ker nas je nasprotnik potegnil za seboj na svoje polje.

Kakšen je torej pameten, fin način? Če je Julija Cezarja dražilo k jezi ali mu je kdo delal neprilike, ni takoj vzrožil in odgovarjal v razburjenosti. Preden je kaj rekel, je na tihem štel do dvajset.

Strelec, preden ustrelji, se postavi v mirno pozicijo in pazno meri, ako hoče dobro zadeti. Kdor bi streljal brez premiselka, brez merjenja, ne bi nič zadel, in bi napravil samo prazen pok v zrak.

Tako se moramo tudi v družbi prej umiriti, preden odgovarjamo na krivice. Svoje mnenje povej mirno in brez zmerjanja. To je od naše strani mrzla voda na vroči krop nasprotnikov, ki ga mora ohladiti.

Da zopet omenjam Cezarja: zgodovina poroča, da je bil od Sulove stranke že vdrugič prognan iz Rima. Jadral je na otok Rodus k slavnemu Molonu, učiti se govorništva. Na morju je prišel v roke surovim morskim roparjem. Nasproti vsem njih surovostim pa se je vedel jako dostojno in velikodušno; s tem jih je premagal. Ko so to videli, so svojega vjetnika spoštovali in mu služili, kakor bi bil njih gospodar. — Pa čemu segamo v davno preteklost, ko imamo za to lep zgled iz polupreteklosti v življenju ponosa slovenskega naroda, škofa Slomškega. „Drobtinice“ iz leta 1863. poročajo med drugim ta-le genljivi prizor iz njegovega vzornega življenja: „Pride enkrat nekoliko kmetov jih prosit, da bi njih podružnico v faro povzdignili, kar se pa nikakor ni moglo zgoditi. Ko vse prošnje niso nič pomagale, se je eden izmed njih tako razsrdil, da jim v svoji sirovosti v lice reče: „Niso vredni, da so škofi!“ Kdo bi se čudil, ako jim je pri teh besedah morebiti hudo pri srcu gorelo. Pa kaj so storili, da bi jezo zadušili in ponižnost ohranili? Eden teh kmetov je pozneje sam pravil svojemu župniku tako-le: „Pri teh besedah so križec, ki jim je na zlati verižici na prsih visel, v roko vzeli in precej dolgo gledali v razpelo. Niso nato besede odgovorili, ampak celo mirno nam rekli, da smemo iti. Pa ne dolgo so ravno tistega, ki jih je tako hudo razžalil, nazaj poklicali ter rekli: „Ker vam nisem mogel dovoliti, za kar ste me prosili, bi vam vsaj rad stroške potovanja povrnil. Nate to-le za popotnico.“ In pri teh besedah so mu bankovec za 10 goldinarjev v roko potisnili.“ Sv. pismo pravi glede premagovanja samega sebe krasno: „Kdor nad svojim srcem gospoduje, je boljši kakor ta, ki mesta premaguje.“ Profesor Foerster pravi o tem premagovanju samega sebe: „Samozatajevanje je znamenje velike moči. Kadarkoli se v čem premagamo, napravimo s tem svojo voljo še jeklenejšo in prostejšo. Seveda — pravi na drugem mestu — samozatajevanje ni stvar, ki bi jo človek dobil samoobsebi, kakor n. pr. brke ali plešo, ampak je plačilo za dolgo trajen boj v mladosti. Je pa človeku tako potrebno za bivanje z drugimi ljudmi kakor ptici peroti za letanje po zraku, kakor labodu plavna kožica za plavanje po vodi in kakor ribi škrge za življenje v vodi.“ (Lebenskunde, Berlin 1906.)

Življenje v družbi je takorekoč brusivnica, kjer si mora vsak obrusiti robove, ako hoče z drugimi gladko izhajati. (Dalje.)



F. Fr. Stelè:

Dve slovanski svetišči.

V zadnjem času ste lahko večkrat slišali in brali o Cirilo-Methodijski ideji, o takozvanem gibanju med katol. slovanskimi bogoslovnimi učenjaki, o apostolstvu sv. Cirila in Metoda, o velehrajskih shodih, in marsikdo se je že gotovo vprašal: „Odkod Cirilo-Methodijske ideje med Slovenci?“

Pomislite malo na zgodovino imenovanih svetih bratov, pa Vam bo kmalu vse jasno. Njih življenje pač vsi poznate, zato opozarjam samo na nekaj važnih momentov.

Sv. brata sta bila rojena Grka iz Soluna. V okolici tega mesta pa je bilo že takrat veliko Slovanov, in tako je prišlo, da so tudi Grki znali slovanski jezik, ker so ga potrebovali pri občevanju z okoličani. Saj se je celo grški cesar v Carigradu izrazil, ko je sv. brata določil, da gresta na Moravsko, da Solunčani dobro znajo slovanski jezik. Sv. brata sta iznašla za pisanje slovanskega jezika posebno pisavo. Navadno mislijo, da je ta pisava takozvana cirilica, ki jo dandanes rabijo Rusi, Rusini, Srbi in Bolgari; vendar pa se je dognalo, da mora biti neka druga pisava tista, ki sta jo sestavila sv. brata, namreč glagolica, ki jo še sedaj rabijo v cerkvenih knjigah staroslovenskega ali glagolskega obreda pri Hrvatih. Kar pa je za nas posebno važno, je, da sta prestavila cerkvene knjige na slovanski jezik in dobila od papeža dovoljenje, da smeta vpeljati slovanski obred pri božji službi.

Iz teh dejstev razvidimo kako velikega pomena sta sv. brata za razširjenje katoliške misli med Slovani. Posebno je treba povdarjati „za razširjenje katoliške misli“, ker so ju nekateri hoteli proglašiti za papeževa nasprotnika, ki sta bila pristaša ravno v njihovem času prvokrat odpadlih Grkov. Vendar so učenjaki iz starih spisov, ki pišejo o solunskih bratih, dokazali, da sta delala vse v sporazumu s papežem. Da so Slovani dandanes po večini razkolniki, nima čisto nič opraviti s sv. bratoma, ampak je to krivda razkolnih Grkov, pod katerih kulturnim vplivom je bil večji del Slovanov in se tako navzel od njih ne le njihovih dobrih nauk, ampak tudi slabih.

To žalostno dejstvo še danes obstoja. Tekom stoletij se je razkol tudi na slovanski strani le še bolj utrdil in se povzpел pri nekaterih do prav ogromnega sovražtva proti vsemu katoliškemu.

Devetnajsto stoletje pa je rodilo najrazličnejše slovanske ideje in sanjarije, naj se že imenujejo kakor koli. Slovanstvu so dale sicer malo dejanskih dobičkov ali marsikatero seme je bilo dobro: Slovani smo se zavedli vsaj teoretično svoje skupnosti, če je prav dejansko ne izvršujemo. V zadnjem času pa se je med katol. Slovani pojavila struja, — vodijo jo učeni bogoslovci, — ki hoče napraviti pot slovanski kulturni skupnosti, s tem da razširi med njimi katoliško misel. Med Slovani, ki so v razkolu, razširiti pravo mnenje o katolicizmu, podreti predsodke, ki so jih stoletja nakopičila na eni strani, na drugi med katoličani, posebno slovanskimi, razširiti pravo mnenje o razkolni cerkvi in kulturi vzhodnjih bratov in pritegniti kolikor mogoče najširše kroge k sodelovanju na tem polju, — to je njen namen. Torej v jedru je osnovna naloga tega gibanja pospeševanje katolicizma mej Slovani, kar ni nič drugega nego nadaljevanje dela solunskih bratov. Kako so torej hoteli imenovati svoje gibanje drugače kakor Cirilo-Methodijsko in organizacijo, po kateri so najširše slovanske sloje pritegnili k sodelovanju, „apostolstvo sv. Cirila in Metoda“.

Toda vprašali boste, v kaki zvezi je to z dvema slovanskima svetiščema? — Z dvema slovanskima svetiščema bi vam rad pokazal, katere so zunanje vezi, ki vežejo Slovanstvo s katoličanstvom, in ki jih niso mogla pretrgati vsa stoletja, odkar so Slovani v nasprotju z rimsko stolico. —

Sv. brata sta se napotila z Moravskega najbrže skozi naše dežele v Rim, v prvi vrsti pač zato, da je papež posvetil nekaj njihovih učencev v mašnike, ker jih sama kot navadna duhovnika nista mogla.

V Rimu pa je Ciril zbolel in 14. febr. 869 umrl. Papež mu je dovolil pri pogrebem izprevodu izkazati papeške časti. Metod pa je prosil papeža, da mu dovoli da vzame bratovo truplo sè seboj, sklicujoč se na neko materino željo. Papež se je udal in ga dal zabiti v rakev in vse pripraviti za pot. Tedaj pa so Rimljani prišli in prosili, naj bi bil pokopan v Rimu; nato ga je papež sklenil pokopati v svojem lastnem grobu. Ko je Metod videl, da njegova prošnja vendar ne bo vslišana, je prosil papeža naj ga že vsaj v cerkvi sv. Klemena pokopljejo, s katerega ostanki je prišel v Rim. In tako se je tudi zgodilo. Legenda pravi na precej nejašen način, da so ga pokopali v cerkvi sv. Klemena „z marmornato rakvijo vred, v katero ga je dal položiti poprej papež, v grobu zato pripravljenem na desno stran altarja“. Legenda pravi še, da so nad grobom naslikali sliko, prižigali noč in dan luči in hvalili Boga.

Ko je proti koncu 11. stol. Robert Guiskard zasedel Rim, je ravno v tem delu mesta, kjer je cerkev sv. Klemena najbolj razsajal z ognjem in mečem in razdejal tudi cerkev. Ko so se zopet vrnili mirni časi, so cerkev zopet pozidali in sicer na vrhu starih ostankov. Truplo sv. Cirila so bržkone prenesli v zgornjo cerkev, vsaj tako se da sklepati iz pisanih poročil tistih časov. Vendar se je na grob sv. Cirila počasi pozabilo, ker je prenehalo tisto navdušenje Rimljanov za slovanskega apostola, kakor nam o njem pripoveduje legenda iz prejšnjih časov. Tudi na spodnjo cerkev se je v teku stoletij pozabilo, tako da jo je bilo treba pred 50 leti na novo odkriti.

Bližali sta se namreč leti 1863 in 1869, prvo tisočletnica prihoda solunskih bratov na Moravsko, drugo tisočletnica smrti Cirilove. Slovani, ki so se okoli l. 1800 začeli v vseh ozirih probujati in se zavedati svoje enakopravnosti med narodi, so med tem že precej napredovali na vseh kulturnih poljih. V slovanski znanosti sta začela igrati solunska brata nekako osrednjo vlogo; pa tudi v verskem življenju Slovanov se je njih češčenje poživilo. Takrat so se spomnili tudi groba sv. Cirila in izrazili željo naj bi ga odkrili.

Začeli so pridno kopati in iskati po cerkvi sv. Klemena. Groba sicer niso dobili a odkrili so zopet staro cerkev, kar je največjega pomena. V nji so dobili več stenskih slik, ki se nanašajo na sv. Klemena, dve med njimi pa tudi na sv. brata. Prvi je vodil kovanje De Rossi; on in ž njim drugi preiskovavci so sklepali na več slik, češ da se nanašajo na sv. brata. Toda kakor je v zadnjem času dokazal Wilpert, so prehitro sodili. Na sv. brata se nanašata le dve sliki.

De Rossi je našel tudi neki odprt grob in v njegovi bližini sliko, o kateri je mislil, da se nanaša na sv. brata, zato je sklepal, da je to prazni grob sv. Cirila. Pokazalo se je, da se je zmotil. Wilpert, najnovejši raziskovavec, sodi, da je bil prvotni Cirilov grob na desno od glavnega vhoda, mi bi rekli: ko se v cerkev stopi, na desno pod korom, kjer je našel sliko sv. bratov s Kristusom, pri kateri vse kaže na to, da je nagrobna. Tako imamo sedaj že precejšnjo gotovost, da je bil tu Cirilov prvotni grob, a o ostankih ni nobenega sledu, in je tudi še zelo veliko vprašanje, če jih bodo sploh kedaj dobili. Pa naj že bo kakorkoli: cerkev sv. Klementa je z gotovostjo grobna cerkev sv. Cirila in zato nam mora ostati vedno draga. Ko se je bližala tisočletnica smrti Metodove 1885, takrat so prizidali po prizadevanju papeža Leona XIII. in škofa Strossmayerja Klemenovi baziliki majhno kapelico sv. Cirila in Metoda. Čisto majhna je, a pravi biser po svojem notranjem okrašenju. Oltar in stene nosijo slike iz življenja sv. bratov, posnete iz tistih, ki so jih našli v spodnji cerkvi.

To je prvo izmed dveh slovanskih svetišč, ki sem jih mislil v naslovu.

Drugo pa je svetišče na Velehradu na Moravskem, kjer je l. 885 umrl Metod. O njegovi smrti in pokopu nam legende ne poročajo tako natanko kakor o Cirilovem.

Velehrad ni Rim, katerega zgodovina se da tisočletja nazaj zasledovati. Ko so ga v začetku 10. stol. Ogrji razdejali, je bilo njegove slave konec. Le ime se je še ohranilo, na vse podrobnosti pa se je pozabilo. Celo tako daleč so šli nekateri preiskovavci njegove zgodovine, da so trdili, da ta Velehrad, ki ga sedaj poznamo sploh ni tisti stari Velehrad, kjer je živel Metod, ampak da se je nahajal kje na Ogrskem. Temu nasproti je pa najvestnejši raziskovavec velehrajske starodavnosti, dr. Nevčil, popolnoma prepričan, da je Velehrad stal vsaj približno na istem mestu kakor stoji sedanji. Pa naj že bo kakor hoče, vsa tradicija govori za to, da je tu, kjer je sedanji Velehrad, živel in umrl sv. Metod, če se prav o njegovem grobu nič ne vé. Tradicija trdi tudi, da je stala na istem mestu, kjer je še kapelica takozvana Cirilka (po sv. Cirilu tako imenovana), že ob času sv. bratov kapelica, najstarejše velehrajsko svetišče. Ta tradicija je tako silna, da se je ime Cirilka, klub vsem drugim imenom, ki so jih nadejali ti kapelici, kakor kapelica sv. Rešnjega telesa itd., do naših dni ohranilo.

Tudi Velehrad je k novi slavi vstal šele v drugi polovici 19. stol., pa ne več kot močna knežja stolica, ampak kot vseslovansko svetišče. Prej je bil že močno pozabljen in zanemarjen. Cirilka je bila tako zapuščena, da o jo taktili že za srambo. Ob tisočletnici prihoda sv. bratov na Moravsko so se je pa zopet spomnili in jo popravili in zopet izpremenili v svetišče. Ob priliki tisočletnih slavelj je Velehrad zaslovel po vsem slovanskem svetu, od vseh strani so prihajale slovanske procesije, tudi Slovenci nismo bili zadnji l. 1885. Stari samostan je zopet oživel, že okolu 20 let so v njem jezuiti, ki so ravno letos ustanovili lastni gimnazij. Vsako leto se shajajo gori češki bogoslovci in dijaki, in vsaki dve leti se vrši tam velik shod za zedinjenje pravoslavnih Slovanov s katoliško cerkvijo. Tudi krasna

cerkev dobiva vedno novih krasot od vseh slovanskih strani. Celo pravoslavni Rusi niso zadnji: darovali so l. 1885 zlato svetilko in najstarejšo sliko sv. bratov, ko so jo mogli dobiti v Rusiji. Tako je postal Velehrad v teku zadnjih 25 let res v pravem pomenu vseslovansko svetišče.

Rekel sem, da bi vam ob teh dveh svetiščih rad pokazal vezi, ki vežejo slovanstvo s katoličanstvom.

„Luč naša, bratje, od izhoda,“ od tistega vzhoda, ki je ravno takrat odpadel od katoliške cerkve, ko sta prišla moža, ki sta Slovane, med katerimi sta delovala, naravnost navezala na katoličanstvo. Ciril je umrl in bil pokopan, kakor smo videli, v samem Rimu, središču katoličanstva; Metod je umrl in bil pokopan na Velehradu v slovanski zemlji. Njih imeni sta nerazdružljivi; če izpregovorimo eno, si moramo misliti tudi drugo; — ali ni torej lepa ta misel: eden slovanskih apostolov počiva v središču katoličanstva, drugi v slovanski zemlji, za katere prebivalstvo sta delovala? To je prva vez, ki veže Slovane z Rimom, in če pomislimo vso njeno zgodovino, moramo reči, da je spomenik naklonjenosti sv. Stoljce do Slovanov.

Druga vez pa vodi čez Velehrad dalje na vzhod med razkolne brate: to je vez Velehrada kot vseslovanskega svetišča. Ciril in Metod sta češčena ravnotako v Rusiji kakor pri nas in pravoslavni duhovnik, (protoierej-prošt) Maljcev, ki se je udeležil zadnjega velehrajskega shoda, je izrecno povdarjal, da se mu je s tem, da je došel na Velehrad, izpolnila dolgoletna želja. Tista slika in svetilka v Cirilki, o kateri sem poprej pravil, sta tudi samo dokaz, da smo v češčenu sv. bratov z Rusi edini. Iz vsega tega sledi, da je ravno Velehrad posebno sposoben za shode, kjer se shajajo zastopniki katoličanstva in pravoslavja, na drugi strani pa, da je ime sv. bratov najbolj pripravno, da dá ime gibanju, ki bi bilo pod drugim imenom mogoče že zaradi naslova samega pri pravoslavnih nesimpatično.

Dijaki, vi boste tudi prej ali slej prišli v življenje in se boste seznanili z različnimi slovanskimi ali celo vseslovanskimi programi. Kolikor se jih je v zadnjem stoletju postavilo, so se vsi še razbili ob dejanskih razmerah. Tu sem vam pa pokazal neko neutralno, a plodovito polje za delo v korist slovanstvu, ki nam ga obstoječe razmere same nudijo: delo za slovansko kulturno skupnost pod praporom ideje Cirilo-Metodijske.



Prof. Fr. Pengov

Jesenski listi.

(Dalje.)

Dočim se prično domačinke, gibati in oblačiti v pestro zelenje že meseca prosinca pričakuje naša znanka potrpežljivo svojega časa in šele potem se ogrne v svoj s cvetjem in listjem okrašen svatovski plašč.

Nenavadno dolgo delujejo pri našem sadnem in gozdnem drevju sile, ki dajejo stebli in mladikam večji obseg, debelost.

To delo se prične zgodaj spomladi, traja notri do pozne jeseni, dokler se ne ustavi pretakanje sokov; pri koreninah skritih v zemlji pa se vrši debeljenje še dalje. Kdor meni, da prenehajo korenine rasti z zimo se moti, kajti njihovo delo prestane v resnici šele na koncu zime, le malo časa preje, predno ne začno pošiljati drevesu novega življenja in mladostne moči.

Slonimo na balustradi balkona, ki krasi pročelje domače hiše v Š. V. Pred nami počiva mirno jesenska narava, v ozadju gozd, pred njim travniki pomešani z oranico in pred hišo vrt s parkom. Nekaj posebnega, pretresljivega leži nad temi gredicami, nad drevesnimi skupinami. Čutimo pač to, a izraziti občutka ne moremo. Še razliva solnce prijazno svoje žarke na tiho skupino cvetic, kojih jasno barvilo sveti se svojo krasoto navzgor proti oblakom, ki jadrajo brez miru nad njimi.

Cela občina pisanih, ljubeznivih nebin (aster) pomešanih s tožnimi, a lepimi petunijami se gnete okrog prekrasnih sortimentov georgin (dahlia variabilis). Mične salpigloske, podobne trobentinim nastavkom, od katerih so si izposodile ime, se zibljejo in priklanjajo v svežem vetru in iz trtnega špalirja ob belo posuti stezi žari rdeče in zamodrelo sadje, debelo napeto grozdje zgodnje portugalke, črnega burgundca ter rdečega španjola iz listne girlande.

Slednjo je bilo treba nekoliko razredčiti, osmukati ji deloma listje, da more svetloba in toplota do sadja v tem nevinorodnem kraju ter ga pozoreti.

Zamišljeno prileti in odleti še tu in tam čebelica in visoko gori na strešnem slemenu se zbira roj zgovornih lastovic.

ln pri vsem tem veje neslišno sicer, a določno po jasnem ozračju tiho opominjevanje: Porabite še lepe, a kratke jesenske urice! In rastline in živalice in človeško srce občuti to lepoto in jo izkuša izrabiti, vsak na svoj način.

Kako radi se šetamo v tem času po polju in gozdu, kako radi po vrtu in rosnem travniku. Častitljivi hrast, raz katerega je ravnokar sfrčala jata jesenskih ptic, nam ustavi pot in vpraša prijazno:

„Mar veš, prijatelj narave, kaj je to jesenski les?“

„I, seveda, mislim, da vem; jesenski les bo pač ono-le dračje, ki nas opominja na zimo in ki ga ona stara ženica tam-le . . .“ a že nam preseka besedo orjak med glasnim grohotom, ki mu pretresa osrčje, da se tresejo veje in pršijo stotine želoda iz svojih kopic:

„Seveda!“ Toda jaz mislim vse kaj drugega. Vsedi se na klopico tukaj za par minut; obrni pogled v čisto jesensko pokrajino pred nama; razložiti ti hočem to stvar.

Mi hrastje in drugo drevje, tudi naše ljube tovarišice iz družine iglavcev, bor in smreka, macesen in jelka imamo po vseh slovenskih deželah navado, da nastavimo s pomočjo takozvanega „kambija“ vsako leto po en nov letni obroček, da se odebeli naše deblo. V laže razumevanje nekoliko pojasnila! Misli si prerezano steblo kakega storžnjaka poprečno, tedaj opaziš odzunaj najpreje vnanjo kožico, v sredini pa iz obličastih stanic sestavljeno osnovno staničje ali stržen. V strženu so lepo v krogu razvrščeni cevni povezki, to je, tanjši ali debelejši stanični konopci, ki prevlekajo korenino, deblo in liste. V listih jih imenujete ljudje žile ali rebra.

V teh konopcih se nahajajo raznolike stanice, zlasti pa iz navadnih stanic nastale dolge cevi. V mladih deblih in vejicah stoje cevni povezki v krogu ter niso združeni, kajti ločujejo jih proge osnovnega staničja, tako zvani strženovi trakovi, ki vežejo stržen in kožo.

Vsak cevni povezok ima notranji, proti sredini debla obrnjeni lesni del ali xylem in na zunaj obrnjeni ličnati del ali phloem, med obema pa je kambij, čegar stanice se množe po deljenju tekom rastne dobe ter prehajajo navznoter v les, navzvon pa v ličje, ki torej ne raste več, ampak sta določena, definitivna lika. Kambiji vseh cevnih povezokov se združijo pozneje, prekoračivši v mladosti prepovedano pot preko strženovih trakov v en sam kambijev kolobar. Notranje plasti tega kolobarja se izpreminjajo leto za letom v lesne kolobarje, njega zunanje plasti pa v ličnate kolobarje. Debla tedaj rasto in se debele med lesom in ličjem. Seveda se lesni kolobarji debelijo brez primere hitreje nego ličnati.

V mojem osrčju bi videl, ako bi ti bilo dano 300 takih častnih kolobarjev. Ko prereže nekoč ostra žaga moje truplo, tedaj utegne pazljivo oko naravoslovca šteti na gladki ploskvi ostro začrtane prirastke in čitati iz njih marsikaj.

Lesni kolobarji so namreč zato ločeni tako ostro leto za letom, ker so stanice, ki mi jih je stkala kipeča, sočna spomlad ob koncertu gozdnih ptic, ob pogledu ljubkih anemon (podlesnih vetrnic) in zlatih jegličev bohotneje in večje od poznejših celic. Cevke, skledice in vrčki te pomladanske plasti so obširni in pričajo, da je bilo tedaj hrane v izobilju in prostora pod prožnim lubjem več nego dovolj. To je bil p o m l a d a n s k i les!

Ko pa je žgalo pozneje poletno solnce je našla armada mojih korenin sicer še vedno dovolj hrane, toda ne dovolj vode, ki bi jim hrano raztopila, zato so postajale stanice tesnejše, ličnejše, njihove stene so postajale močnejše, prostor pod vedno bolj napetim lubjem se je ožil. Nevihte in nalivi, ki so vršali nad mojo streho, so pač namakali zemljo in ji prinašali blagoslova, zato je tudi moj lesni kolobar raste brez prestanka in ni prenehal niti zdaj v sredi jeseni ne, le da je zadnja plast v svojem ustroju mnogo finejša, njen les mnogo trši od pomladanskega. To je jesenski les!

Sedaj, ljubi prijatelj, ne pridobim na svoji debelosti niti približno ne več toliko v enem letu, kot svoje dni; to pešanje me spominja moje starosti in večnega, neizpremenljivega zakona narave, da je treba po tem življenju ugasniti, umreti. Da, ko sem se, še mlado drevo zibal prožno v viharju, tedaj sem doživljal rodovitne jeseni, ki so mi darovale po štirikrat širši lesni kolobar, kot ga dobim letos. Je pač povsodi enako: v mladosti raste naša energija in veselje za delo, se množi in stopnjuje skozi vrsto let, tudi v trdem boju življenja, ostane na višku nekoliko, morda precej časa, dokler ne jame polagoma pojemati v starosti.

V mojih udih, v vejah in koreninah, letni kolobarji niso tako široki, kot v deblu. Tudi so v deblu kolobarji istosredni (koncentrični); v vejah pa, ki se raztezajo skoro vodoravno nad zemljo in nosijo veliko pezo mladikovja in listja pa si kolobarji vsled različnega pritiska niso ostali

enaki; na gorenji strani so širši, na spodnji pa ožji, torej raznosredni ali ekscentrični. Tako more roč kladiva ali lesena pušica za peresa pripovedovati roki, ki ju drži še čez stoletja, v kaki smeri proti materi zemlji sta rastla nekoč na svojem drevesu. Ti kolobarji so trajni letopisi izvenelih pomladnih in poletnih dni.

Pa ta spominska plošča nosi tudi še drugačna znamenja in takih znamenj je v moji tristoletni zgodovini mnogo, mnogo.

Tako bi lahko našel med plastmi pravilno razvitih, normalnih sosedov take, ki se zde, kakor da so sestavljeni iz dveh zabrisanih ozkih kolobarjev. To priča o usodnem dogodku iz zgodovine mojega življenja.

Nenadna zmrzal s smrtno koso v roki je bila uničila neko noč prve spomladi mlado zelenje mojega listja. Pomlad ni bila več v stanu nadaljevati stavbe mojih kolobarjev, ki jo je morala prekiniti, dokler ni z mučnim naporom izčarala novega, drugega listja.

Neko drugo leto je raztrgala in uničila strašna toča vročega poletja zelena moja pljuča. Da, doživel sem tudi letine, ko sem bil prisiljen stegati za pomoč gole roke proti nebu kot drevo brez listja: nebroj gosenic mi je bil pokončal vso krasoto in šele ko so bili gozdni pevci in druge ptice, šele ko so me bile rešile razne koristne žuželke mojih mučiteljic, sem zopet dihnil prosteje in novo življenje je omogočilo letnemu kolobarju, da se je ojačil za spoznanje. Kar narava z eno roko podere, to z drugo zopet pozida.

Četudi še danes vihar konča moj dolgi tek, se bom vendar ločil hvaležno od svoje rediteljice: kajti večina let mojega življenja je bila srečna. A najbolj srečen in slovesen čas v teh letih so bili vselej dnovi, ko mi je ustvarjala krušna mati jesenski les!

Tako je govoril častitljivi starček; zopet je pomajal veter kot v prijateljskem poljubu njegovo krono in počasi, tihotno so padali prvi jesenski listi na tla, obotavljajoč se med potoma in poslavljač se od svojih še stanovitnih bratov.

Zamišljeno se dvignemo in pojdemo brez šuma naprej: slovesno prihaja jesen v svojo in našo domovino!



I. Kogovšek :

V domovini junakov.

(Spomini s pota. — Dalje in konec.)

Cetinjsko polje! Tožen je pogled na to polje za nas, ki smo vajeni zelenih travnikov in zlatega polja, košatih dreves in senčnatih logov! Tu so sama gola, ožgana tla kakor v Njegušu.

Cetinjska ravnina je dolga pičlo uro, a široka v sredi kake pol ure. Okrog in okrog jo obroblija skalnati hribovi, ki so baje kar posejani s trdnjavami in zastraženi s topovi. Tudi Lovčen je močno utrjen. Naš Kotor je v par minutah kamenita groblja, če z vrh Lovčena zagrmemo nanj topovi.

Prva naselbina na cetinjskem polju je vas Rajice. Koče siromašne kakor v Njegušu. Ljudje in živali bivajo in jedo navadno skup v istem prostoru. Marsikje smo videli, kako so se okoli hiš prav prijateljsko lovili otroci in kruleči ščetinarji ter se igrali „mance.“

Za lepoto svoje hiše se Črnogorec bore malo meni, za njeno notranjost pa celo ne. Pôda po hišah ne najdeš, trdno stolčena zemlja jim služi za tlak. En kot je odločen za ovce, koze in prašiče. Zraven stoji nizko ognjišče s kotlom. Postelje kakor pri nas Črnogorec nima. Namesta nje so nizke lesene „prične“, na njih otep slame in kak raztrgan koc.

Pa Črnogorec si počije na njih prav tako kakor morda drugi na mehki pernici. Zrak ni ravno najboljši v teh prostorih in tudi duh ne najljepši. Ker pri hiši navadno ni dimnika, si dim išče poti iz hiše, kjer se mu ravno zdi, zato so seveda prostori zakajeni kakor pri nas dimniki.

Zadnji čas se obrača v tem oziru že precej na bolje. Nekaj hiš je prav ličnih, dasi majhnih. Da se Črnogorec ne meni toliko za svoje domovanje, je vzrokov več. Prvi je seveda njegova konservativna narava. Kakor je imel njegov oče, tako naj ima tudi on. Gotovo se boji tudi stroškov. Toda glavni vzrok tiči drugod. Črnogorec-gospodar in tudi sinovi, kadar odrastejo, sploh ne bivajo dosti doma. Od nekaj je Črnogorcu glavno opravilo boj. On je poklican v prvi vrsti, da váruje in brani „Krst častni i slobodu zlatnu.“ Doma ostane žena in otroci. Ti opravljajo domača dela v hiši in na polju. Ženska stoji pri Črnogorcih veliko pod moškimi. Srečali smo veliko Črnogorcev med potjo in potem v Cetinju, a videli smo povsod posebe moške in posebe ženske; tako tudi med inteligenco kakor vojaštvom. V sramoto bi prišel Črnogorec, če bi se drznil iti sè ženo na cesto ali trg.

Gotovo je to ljudstvo zato tako krepko in neupogljivo, ker je v nravnem oziru splošno še nepokvarjeno, prav kakor poje naš Gregorčič:

„Tu narod, biva še krepak,
tu biva narod poštenjak,
ki svet ga še okužil ni,
ki čas ga omehkužil ni.“

Že smo pri prvih hišah v Cetinju ali, kakor sami pravijo, na Cetinju. Glavna ulica, ki je nadaljevanje naše ceste, se naenkrat razširi. Gotovo je široka 10—12 metrov. Na obeh straneh se vrstijo hiše, večinoma pritlične, a dokaj čedne. Skoraj vsaka druga je prodajalnica ali délavnica. Napisi so seveda vsi v cirilici, le na poslaništvih in inostranskih uradih bereš nemška, laška, francoska, angleška in celo turška imena. Teh poslaništev in podobnih hiš, kjer imajo tuje države svoje zastopnike — nekateri se zovejo ministri rezidentje — je vse polno. Zakaj, že morajo vedeti. Večinoma so vsi ti uradi nastanjeni po hišicah, kakoršne so druge. V zadnjih letih so postavile nekatere vlade lastna poslopja, tako Avstrija in Rusija. Letos zidajo zopet dva nova konzulata, eden bo turški, drugi menda francoski. Seveda so to krasne palače; ena je zidana v čisto modernem slogu z raznimi ukusnimi in neukusnimi ornamentami v najbolj kričečih barvah.

Ravno ob dvanajstih se ustavimo pred „Grandhotelom“, kjer se je glavna ulica zožila. Poslopje je lepo. Pred njim stoji nekaj visokih kostanjev, ki nudijo hladno senco. Kako smo si je zaželeli! Vročina je bila tiste dni huda. Solnce nas je po poti pošteno ožgalo in prahu smo imeli kar na debelo. Najpreje se pošteno osnažimo, da smo bili za med ljudi. Pred hotelom se je kmalu nabralo nekaj radovednežev. Ko so videli, da smo ljudje kot oni in da govorimo tudi skoraj tako kakor oni sami, so bili zadovoljni in so šli. Nam so pa odkazali v hotelu krasen salon, kjer smo kmalu sedeli pri bogato obloženi mizi.

Zraven naše mize je obedovalo nekaj diplomatov. Kakor so nam povedali, so bili angleški, nemški in turški konzuli, oziroma ministri rezidentje. Drugi nas niso kdovekaj zanimali, le Turka smo precej radovedno ogledovali. Mož je bil že precej star, blizu 60 let, podolgastega obraza, temne polti, kratko sivo brado, pravi osmanski tip. Sicer je bil napravljen čisto po naše, spoznali smo ga le po fesu. Fes je v Črni gori izključno pokrivalo Turkov, mohamedancev. Domačini se od njih strogo ločijo in fesa ne dene Črnogorec na glavo za noben denar. Nosijo ga tudi poturčeni Črnogorci.

Diplomati so govorili med seboj francosko. Z ozirom na nas Balkanskega vprašanja gotovo niso tukaj reševali; zato nam je tudi vse eno, kakšne skrivnosti so imeli med seboj.

Ko smo si tako privezali dušo, smo šli ogledovat mesto. Ob treh smo bili namenjeni nazaj v Kotor. Voznikom smo bili že preje naročili, da naj bodo ob tej uri pripravljene. Toda vsi so se enoglasno vpri, češ da pred šesto uro nikakor ne gredo. Seveda nas je to odločno upiranje za trenutek osupnilo in nehote smo se spogledali, je li nimajo pri tem kakega zlobnega namena. Zakaj pot vodi po samoti, in to ponoči ni prikupljivo. Tako bi bili še le o polnoči v Kotoru. In če že vozniki sami nimajo kakih zlobnih nakan, nas v taki samoti napade lahko kdo drugi.

Eden tovarišev je imel sè seboj revolver; nekaj bo že odlegel! Toda naš strah je bil čisto nepotreben. Vozniki so sami uganili, kaj da nas skrbi. Skoraj so se nam smejali in so nam zagotavljali, da smo brez skrbi in varni na celi poti tako kot tu sredi Cetinja.

Zato si tem bolje oglejmo mesto! Izgubiti se v Cetinjah ne moreš, ako bi se prav hotel. Ker se nam je pred hotelom ponujalo za spremljevalce nekaj dečkov, smo si izbrali enega izmed njih, ki se nam je zdel najbolj bistroumen za vodnika. Dober nam bo za kratek čas, smo si mislili in nam lahko tudi kako stvar razloži.

Nismo se motili. Dvanajstletni Nikola je bil v resnici vrl in bistroumen dečko. Ravnokar je bil dovršil ljudsko šolo. Zdaj hodi že v gimnazijo, če so mu stariši uslišali gorečo željo. Ko smo ga vprašali, kaj želi postati, nam pove nekoliko sramežljivo: „Biti ću pop.“ Tudi ideal pravoslavnega Črnogorčaka je duhovniški stan. Ali ga boš dosegel, vrli Nikola?

Naš mali dragoman je imel kmalu priliko pokazati svoje vodniške zmožnosti. Izkazal se je ves čas izbornega vodnika.

Najpreje gremo po glavni ulici. Na levi vidimo enonadstropno, temnorjavo pobarvano hišo, to se pravi, palačo prestolonaslednika princa Mirka. Nato krenemo na levo v novo ulico, kjer stoji stolni dvorec gospodarja Črne gore, kneza Nikole I., ali Nikice, kakor ga zove ljudstvo.

Knezova stolna palača je kakor velika gosposka hiša v kakem kranjskem trgu. Pobarvana je temnorjavo, kakor tudi palača princa Danila onstran ulice. Po tej barvi se spoznajo menda vse knezove hiše v Črni gori. Vhod v vežo je naravnost z ulice, od koder vodi kakih deset stopnjic pred glavna vrata. Ob vratih stojita dve preprosti leseni hišici za vojaško stražo. Nad vrati knezovega dvorca je strešica iz ploščevine, nad njo pa majhen železen balkon. To so vsi zunanji okraski knezovega dvora. Drugo je vse čisto preprosto, skoraj siromašno.

Precej časa smo stali pred knezovo palačo. Vojak, ki je stražil in ki je preje sedel na klopici in mirno pušil, se vzravna in postavi „v pozor“. Pogledal je seveda čisto po vojaško in nam s tem predočil vso važnost in odgovornost svoje ne malo častne službe. Iz vsega, kar smo videli in slišali dotlej v Črni gori, smo namreč spoznali, da je tu veliko bolj po domače kakor drugod pri veliki gospodi.

Nasproti knezovemu dvorcu stoji stari dvor črnogorskih vladik. Sedaj služi za šolske namene. V njem je gimnazija in menda še druge šole. Na drugi strani ceste se razprostira obširen vrt, last črnogorskega metropolita. Tu se zavije cesta navzgor proti samostanu sv. Bogorodice. V vrti sme vsakdo. Nasajen je z raznim drevjem, a kakih umetnih gredic in nasadov ni v njem. Nudi pa prav prijetno senco, ki je sicer iščeš zastonj. In prav za senco je v prvi vrsti namenjen. Drugega Črnogorci v njem ne iščejo.

Ko se tudi mi nekoliko ohladimo pod košatimi platanami, se napotimo proti znamenitemu svetišču sv. Bogorodice, ki stoji pod skalnatim gričem na koncu ceste. Stavba je starodavna in zelo preprosta, da ne rečem siromašna. Pred cerkvijo je nekaki mavzolej, kjer počivajo člani vladarske in drugih odličnih rodbin in mnogo znamenitih črnogorskih junakov. Tu ima svoj grob tudi sloveči Kara Džordže. — Črni Jurij, strah in groza vseh vernih moslimov. V začetku 19. stoletja je vodil boje za osvoboditev Srbije iz turškega jarma. Njegovo pravo ime je bilo Jurij Petrovič. Izprva je bil bogat živinski trgovec, nato se je vpisal pod Jožefom II. prostovoljno v vojaško službo. Srbi so ga izvolili za svojega poglavarja v boju proti Turkom. S čudovito hrabrostjo je pregnal Turke popolnoma iz Srbije. Njegovo življenje in njegovo junaštvo zelo spominja na tirolskega junaka Andreja Hoferja.

Radi bi bili prišli tudi v notranje prostore. Stopimo v samostan in prosimo nekega častitljivega meniha sè sivo brado, če smemo pogledati v cerkvico. Ker ni imel sam ključa, gremo dalje po stopnjicah. Kar ugledamo zgoraj na hodniku drugega starčka majhne postave in s častitljivo brado.

Naš Nikola, ki je bil ostal spodaj, vzklikne: „Metropolit!“ Začudeno nas je gledal, češ kaj bo. Spoštljivo pozdravimo vladiko, ki nam odzdravi in nam prijazno namigne, da smemo v kapelico in da bo takoj odprta.

Samostan je siromašen in tudi vse kar se nahaja v njem: kapelica, oprava za službo božjo, altar in sploh vse. Zidanje je iz leta 1485.

Kapelica je majhna, starinska. Kakor v vseh pravoslavnih cerkvah, se tudi tu altar ne vidi. Prezbiterij loči od ladje visoka, lesena stena, ki se imenuje ikonostaza, to je stena s podobami. Troje vrat vodi skozi njo k altarju. Srednja se imenujejo kraljeva vrata. Skozi nje sme le metropolit; Stranska so za nižjo duhovščino. Odpro se srednja vrata samo med povzdigovanjem. Takrat prinese diakon ljudstvu sv. Rešnje Telo v češčenje, ostalega sv. opravila ljudstvo ne vidi.

Kapelica v monastiru sv. Bogorodice je pa še posebno imenitna, ker brani telesne ostanke sv. Petra I. Čudotvorca, ki je bil metropolit in hkrati svetni vladar Črne gore. (Konec prih.)



Domen Otilijev:

Izza reformacije.

Zgodovinska črtica. — (Konec.)

Hanibal pl. Eck se je zelo veselil drugega sina. To veselje je narastlo s prihodom Tomaža Ostermana, odposlanega po Primožu Trubarju. Krstil mu je sina in ostal še nekaj časa v Gorici, da bi s pridigami razširjal novi nauk. S temi je pridobil mnogo »nevednih in ubogih Goričanov« zase, posebno nekatere plemiče, kateri so sklenili, da ga najmejo za pridigarja za ceo leto proti plači 150 goldinarjev.

Osem dni je bil že France v Gorici in se ni odločil, kdaj bi šel. V sanjah je vedno romal po klancu proti Ušjam, a ko se je zdanilo, se je skesal. Videl je iz bližnjih vasi ljudi, ki jih je poznal, in rad bi se jim pridružil, a se jih je bal. S prstom bi kazali na pobeglega protestanta.

A tudi v družbi plemičev in Ostermana se ni čutil srečnega. Že v Ljubljani je vsklila v njem neka antipatija do protestantizma in njega učiteljev, posebno na gimnaziji. Nikakor se ni mogel strinjati s šolskimi pravili, ki so prepovedovala medsebojno občevanje v slovenskem jeziku. Večkrat je to potožil Trubarju, a ta ga je ostro zavrnil.

Drugo nedeljo po prihodu novega propovednika se je zbralo na trgu pred stolno cerkvijo mnogo ljudi, ki so prišli k pridigi zaslovelega govornika. Pogovarjali so se o boljših, ki bodo kedaj še prišli, in nestrpnost čakali, da se odpro vrata na voglu hiše »pod lozo«. Točno ob sedmih jih je nekdo odprl.

France Boškin je stal ob stranskih vratih, skozi katera je stopil Osterman pred ljudstvo, in gledal po obrazih. V prvih vrstah so bile nekatere ženske iz boljših stanov, zadaj pa gošpodje in rokodelci iz dežele, posebno iz Šempetra. Pazljivo so ti sledili protestantovemu govoru.

Ko je Osterman končal svoj govor, je napovedal obhajilo. Med mirnim ljudstvom je začelo porivanje. Mnogo oseb je pristopilo k dolgi mizi, kjer so čakali obhajila sub utraque.

Tedaj je dregnil nekdo Franceta pri vratih. France se je ozrl in spoznal čevljarja Jurija Siliča iz Mirna. Čudno se mu je zazdelo, da je prišel tudi ta, ki je bil nekdanj največji papist.

»Tudi Vi?«

»Tudi. Si li prišel, da obiščeš tudi doma?«

France je prikimal.

»Le priden bodi, da nam boš tudi ti kedaj tako lepo govoril, kakor ta-le ali pa kakor Trubar v Rubijah!«

V Francetovem srcu je vstalo nekaj, ki je bilo podobno pomilovanju. Milo je pogledal čevljarja in zbrane in takrat se mu je prvič zazdelo, da so se mu zasmilili. V srcu je pa vstal dvom. Prava vera? Ni li tista vera prava, ki ima tako trdne korenine v srcu vsega naroda? Ni li tista vera prava, ki ima največji vzor materine ljubezni? Ni li tista vera prava, ki je polna tolažbe in sreče, z zaščitniki in priprošnjiki?

Končalo je obhajilo in France je dvignil glavo. Tedaj je videl bogoskrunski čin: Tomaž Osterman je iz keliha napil navzočim ženskam.

France Boškin je povesil oči in zapustil dvorano. Njegov pot ga je vodil proti domu . . .

* * *

Opat Jernej grof Porcia, ki je dobil od papeža Pija V. nalog, naj vilitira po avstrijskem delu oglejskega patriarhata, je končal svojo vizitacijo 3. junija 1570. Obhodil je Furlanijo in Brda. V Gorici se je mudil cel mesec. Odtod je šel po Vipavski dolini na Kras in naposled v gore. Spremljal ga je na teh potih notar Avguštín Varisco.

Iz njegovega zapisnika zvemo, da je duhovščina v moralnem in intelektualnem oziru padala. Posebno omenja župnika v Gorici Matijo Mrcina in kapelana v Šempetru Frančiška Croco.

Ni bilo čuda torej, da je luteranstvo ravno v duhovnikih dobilo podlago. In Porcijevo poročilo pravi celo, da so po celem slovenskem delu dežele bili raztreseni kraji, kjer so bile osebe, ki so zahtevale obhajilo pod obema podobama.

2. junija pod večer sta šla iz Gorice skozi Ločnik v Mošo conte di Porcia in Avguštín Varisco. Prvi je bil zelo vesel, da je že izvršil dano mu nalogo. Bil je namreč šibkega zdravja in je ravno malo pred vizitacijo hudo obolel.

»Kje se pa ustaviva nocoj, signor conte?«

»V Moši pri gospodu Krivcu. Jako prijazen je in vzgleden duhoven. Vizitiral sem pri njem, ko sem šel skozi Brda.«

»Saj sem bil tudi jaz z Vami, gospod!«

»Saj res!« Opat se je začel smejati.

»Tisti novomašnik, ki je pri njem, mi je zelo simpatičen,« je dejal Varisco.

»Tudi meni se dopada njegovo obnašanje. Gospod Krivec je dejal, da je bil prej ves drugačen. Tisti nesramni čin Ostermanov ga je spet privedel na pravo pot.«

Čez noč sta bila v župnišču.

Drugega dne ju je spremil France Boškin do Koprive. Odtod sta šla v Kormin. Tu je izdal grof Porcia še istega dne pismo na duhovščino cele goriške dežele, v katerem opominja duhovščino, naj se poboljša in se drži njegovih odredb. S tem je vizitator položil temelj katoliški protireformaciji na Goriškem.

To smer je podpiral tudi novi duhovnik Franc Boškin.

Andrej Uršič:

Navod za šahovo igro.

(Dalje.)

Da si zapomniš še bolj Philidor-a obrano, sledi II. partija sicer bolj lahkega sloga, a nič manje podučna kot prva.

Beli: Stephany. — Črni: A. Fritz.

Beli.	Črni.	Beli.	Črni.
1. e2 — e4	e7 — e5	12. Ta1 — e1	Sf6 — d5
2. Sg1 — f3	d7 — d6	13. f2 — f4!!	Le7 — f6
3. d2 — d4	e5 × d4	14. Sc3 × d5	Lf6 × d4 +
4. Sf3 × d4	Sg8 — f6	15. Kg1 — h1	Dd8 — f8
5. Lf1 — c4 ¹	Sf6 × e4 ²	16. f4 — f5	Lc8 × f5
6. Lc4 × f7 +	Ke8 × f7	17. Tf1 × f5 +	g6 × f5
7. Dd1 — h5 +	Kf7 — e7 ³	18. Dh4 — h5 +	Kf7 — g8
8. 0 — 0	g7 — g6 ⁴	19. Sd5 — e7 +	Kg8 — g7
9. Dh5 — h4 + ⁵	Se4 — f6	20. Lg5 — h6 +	Kg7 — f6
10. Lc1 — g5	Ke7 — f7	21. Dh5 + f5 mat.	
11. Sb1 — c3	Lf8 — e7		

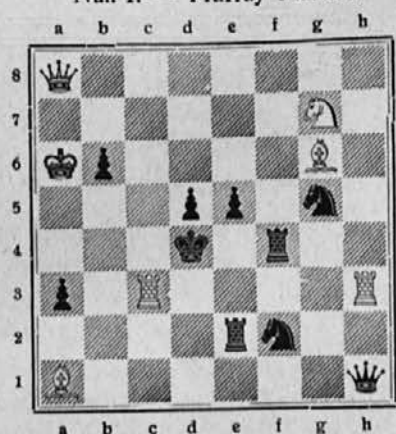
Opazke: ¹ Beli pusti nalašč pešca e4; črni gre na lim! ² Kako nevarno je branjenje pešca e4, dokazuje pot cele partije. Timeo Danaos! ³ Ako igra črni tukaj g7 — g6 mesto Kf7 — e7 sledi 8. Dh5 — d5 + in dobi skakavca. ⁴ Beli preti dobiti podobo (figuro) s potezama Tf1 — e1 potem f2 — f3. Ako igra črni Se4 — f6, sledi Tf1 — e1 + itd. ⁵ Beli bi si sicer lahko pridobil podobo (skakavca) nazaj z Dh5 — e2, vendar je poteza Dh4 + elegantnejša in kakor nadaljevanje kaže, uspešnejša. — Cela partija je v lahkem slogu, kakor rečeno — ali uči te: varuj se vsake pasti (poteza 5. črnega!) in čuvaj kralja oziroma polje f7, ki je na celi deski najšibkeje, ker je zavarovano samo od kralja. Porabimo to priliko, da opozorimo naše mlade in druge šaholjube na knjigo: Schachmentor: Praktischer Leitfaden für Schachspieler v. Ludw. Bachmann 2. Ausgabe. Knjiga je izšla v znanem založništvu C. Brügel & Sohn v Ansbachu in stane lično vezana 2 M. 50 Pf. — Nastavi o diagramih so vzeti iz praktičnih resnično igranih partij in sicer iz srede partije in proti koncu. Veselil se bo kombinacij vsak, ki le količkaj razume, kaj je kombinacija v šahu. Primerna je knjiga za darilo.

Danes podamo ljubiteljem nalog za božični oreh sledeče, odlikovane v turnirju na spomin slavnega francoskega šaholjuba Numa Preti; niso

težke, a vendar — oreh. Prvo potezo ima vedno beli. Torej pomeni mat v drugi potezi to-le: Beli potegne prvi; črni potegne (odgovor na potezo belega), nato zopet beli potegne pa **mora** s to (drugo) potezo postaviti črnega kralja mat! Navadno se s prvo potezo nikoli ne da črnemu kralju šah †. Toraj — na rešitve¹ in vesele praznike!

I. cena.

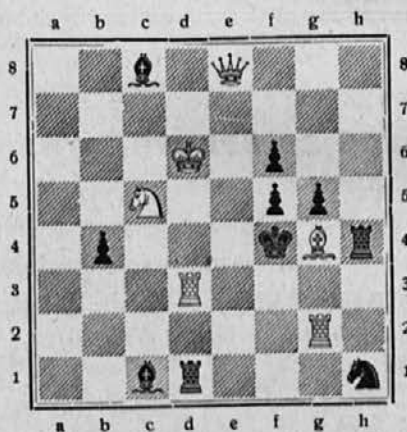
Nal. 1. — Murray Marble.



Mat v 2. potezi.

II. cena.

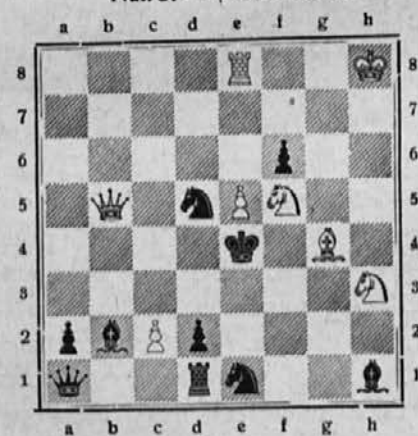
Nal. 2. — † G. I. Slater.



Mat v 2. potezi.

III. in IV. cena ex aequo.

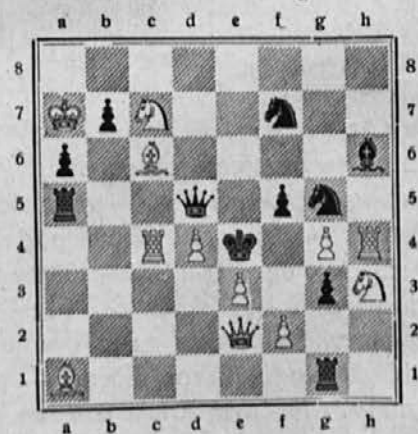
Nal. 3. — † G. I. Slater.



Mat v 2. potezi.

III. in IV. cena ex aequo.

Nal. 4. — T. H. Billington.



Mat v 2. potezi.

Popravek. V 2. številki na str. 44 v 5. vrsti bi moralo stati: (e2 — e4 d2 — d4) namesto e7 — e5; v 8. vrsti naj v stavku „črni se lahko brani“ se izostane.

¹ Rešitve nalog prinese svečanova številka 1910.



Drobiž.

Ivan Grafenauer: Zgodovina novejšega slovenskega slovstva. I. del. Od Pohlina do Prešerna. Ljubljana 1909. Založila Katoliška Bukvarna. Natisnila Katoliška Tiskarna. — Ni bila kmalu kaka knjiga na polju naše svetne kulture tako potrebna, kakor je bilo prof. Grafenauerjevo delo. Dijaštvo in sploh naše občinstvo ni imelo doslej primerne ročne knjige, iz katere bi se poučevalo o poglavitnih dogodkih in osebah našega lepovernega polja. Kompencialna dela, kakor Marnov Jezičnik, Glaserjeva slovstvena zgodovina i. dr. so le za tiste, ki se hočejo kaj več baviti s slovstveno zgodovino; toda vsi drugi, kateri se morajo baviti s slovstveno zgodovino le v toliko, v kolikor je treba za splošno izobrazbo, so primerne dela pogršali. Tako delo mora biti tudi drugače sestavljeno, kakor dela prej omenjene vrste. Poglavitno pri takem delu je, da se bistveni znaki kake dobe ali osebe ne ubijajo z brezštevilnimi posameznostmi, temu da se iz kupov raznih podatkov in dogodkov odbero le tisti, ki hitro predočijo podobo kake dobe ali osebe. In prof. Grafenauerjevo delo je v tem oziru vzorno dovršeno. Na prvi pogled se vidi, da je imel delo v rokah dober vzgojitelj, ki zna vso stvarino pedagogično razvrstiti. Pred nas stopajo krogi pisateljev, ki tvorijo zase svoje celote: krog Pohlina in krog Zolsov iz prosvetljene dobe ter skupine pesnikov in pisateljev iz dobe slovenske romanlike, med njimi veliki Prešeren. Vsak pisatelj je na kratko in ostro označen, da stopa kakor živ pred nas. Prešeren je obdelan tako izvrstno, kakor doslej še nikjer. V vzgojnem smislu bi si pri Prešernu želeli samo še to, da se npravne slabosti tudi nakažejo kot slabosti. — Naše občinstvo je zdaj preskrbljeno z lepo ročno knjigo!

A. B.

Božična misel. Prof. dr. Foerster razvija v svoji knjigi „Lebenskunde, Berlin 1900.“ tole silno lepo misel: „V starodavnih časih je živel mogočen kralj. Z velikansko vojsko je prihrumel v tuje dežele, požgal vasi in mesta, prebivavce pa odvedel v sužnost.“

Svoja dela je dal vdolbsti v kamen. In ko je slutil, da se bliža konec njegovega življenja, je zaukazal, da se mu zida mogočen mavzolej iz velikanskih kamenitih kvadrov. Odredil je, naj se njegovo truplo po smrti mazili z nadragocenejšimi mazili in dišavami in se tako otme gnilobi in trohnihi.

Pa njegovo ime ne živi več med nami. Oko nam ne žari in srce nam ne utriplje živahneje, ko slišimo o njem govoriti.

In prišel bo dan, ko bosta dež in vihar porušila zadnji kamen njegovega nagrobnega spomenika. Veter pa bude nanosil iz puščave peska čez zadnje sledove njegove moččnosti in izbrisal njegov spomin, kakor da ni nikdar živel.

V davnih časih pa je tudi živel neki mož. Toda ta ni imel vojaštva, ni prelival krvi in ni požigal hiš. On ni vklesal svojega imena v kamen, ampak v človeška srca. Podajal je grešnikom roko v pomoč, nežno je božal vroča čela bolnikov, z lučjo svoje usmiljenosti je svetil v temo in bedo siromakov, vstrajal do križa v potrpežljivosti ter bil vedno pripravljen, vsem odpustiti. Do onih, ki so ga najsrdečije preganjali, je imel največ usmiljenja; in hrepnel je po tem, da bi jih s svojim zgledom odvrnil od njihove podivjanosti.

Ni si zidal nagrobne palače, kakor stari kralji, in vendar vidite povsod v velikih mestih, kakor tudi v neznanih, malih vaseh eno hišo, posvečeno njegovemu spominu.

Da, celo visoko nad ljudskimi domovi, v bližini večnega snega stoji kapelica in v njej zvoní v spomin dela njegove ljubezni. In nocoj se obhaja po vsem svetu sveta noč njegovega rojstva.

Glejte: moč dobrote je večja in trajnejša kakor vse orožje tega sveta. Moč dobrote vleče k sebi blodečega zemljana, kakor luč rojstne hiše njega, ki se je izgubil v temnem gozdu.

Ne bojte se, da bi bila kedaj dobrotljivost in prisrčnost brez uspeha in koristi. Vsaka dobrohotna beseda, vsak izraz velike ljubezni je nesmrten, zmaguje nad zaničevanjem in zasmehovanjem ter slavi svojo zmago v srcih, ki so zapuščena od sveta.

Vatikanski dvor. Ni ga dvora na svetu, v čigar notranje življenje prodreti, si časniki bolj prizadevajo, kakor je vatikanski. A ni ga pa tudi dvora, čigar zanimivosti se težje zvedo, kakor je ravno papežev. Zato pa poročajo časopisi o najneznatnejših zadevah v Vatikanu z največjo slovesnostjo. „Naš poročevavec“ tako se redno pričenjajo te novice, „ki uživa posebno zaupanje kardinala N., nam brzojavlja iz Rima.“ Ali pa „našemu uglednemu dopisniku v Rimu se je posrečilo, dobiti vstop v najbolj zavarovane oddelke vatičanske. Kot očividec nam tole javlja...“ Poročevavec nekega francoskega lista je po smrti Leona XIII. pričel svojo brzojavko o smrti sv. očeta takole: „Bil sem osebno navzoč pri bolnem papežu, ko je umiral. Z veliko spretnostjo sem se umikal nobel-gardi in švicarjem, ki so zastražili vsak kot, ter dospel do vrat sobe, kjer je ležal bolnik. Tu mi zastavi pot neki prelat. Krepko ga dregnem in se ga tako odkrižam. Nato se prerijem skozi vrste jokajočih kardinalov do bolniške postelje. Nakrat se nahajam v sredi klečečih velikih penitencijarijev ter molim skupaj z njimi predpisane molitve, priporočajoč dušo velikega Leona Bogu.“ O smrti papeževi poroča uprav neverjetne stvari. Pa ne mislimo, da mu občinstvo ni verjelo. Narobe: poročevalci drugih konkurenčnih listov so dobili od svojih

urednikov ukor, kako to, da oni ničesar ne dozvedo iz Vatikana.

A ni samo nerazodno občinstvo tako lahkoverno — tudi diplomate spravi marsikak izmišljen glas iz Vatikana v ogenj. To pa največkrat vsled tega, ker so tem gospodom zadeve cerkvene organizacije tuje. Tako je še za časa vladanja Leona XIII. neki časnikar poslal svojemu listu novico, da je Leon XIII. že imenoval svojega naslednika — in ta da je sam kardinal Rampolla. Ne dolgo potem, že so imeli poslaniki skoro vseh vlad ostra pisma, v katerih so jim izražali njihovi chefi svoje veliko ogorčenje, kako da so bili v tako nad vse važni zadevi popolnoma pasivni. Pa še ni bilo dovolj posledic te izmišljotine: razvila se je po časopisu par mesecev trajajoča polemika, sme li papež imenovati svojega naslednika ali ne. — Nekaj podobnega pripovedujejo o Bismarku. Tedaj so se nemški in španski diplomatje prepirali zaradi Karollinskih otokov, a se niso mogli domeniti. Poročevavec nekega nemškega lista, ki si je že zdavna glavo belil, kaj bi vendar zopet spravil na dan iz Vatikana, pošlje iz Rima tole brzjavko: „Nemška vlada je naprosila papeža, naj posreduje v sporni zadevi.“ Bismark bere, se nasmeje ti novosti — in se v resnici obrne na Vatikan, naj bi razsodil med Nemčijo in Španijo.

Kako se novejši čas ti rimski poročevalci trudijo in pehajo, da bi dobili vsaj par drobtinic iz življenja in delovanja sedanjega papeža, zlasti o njegovih političnih smereh, je znano. Vatikan je pač ječa, ki zanima širni svet bolj nego bleščeči dvori.

Dramo v petih dejanjih imenuje francoski zgodovinar Taine dogodke, ki so se morali vršiti po strogo predpisanem dvornem ceremonijelu pri vstajanju Ludovika XIV. Prva je morala priti skupina zaupnih (Entrée familière): kraljevi otroci, principi, princezine, prvi zdravniki, prvi kirurg. Nato sledi skupina velikih (Grande entrée): veliki komornik, veliki mojster, mojster garderobe, prvi plemiči, vojvodil orleanski in penthierverski, odlikovani selgneurji, fr zerji, krojači in razni strežniki. Kralju se poda blagoslovljena voda, in on se prekriža. Nato se usede v tem trenutku mora priti tretja skupina: odlikovanci, služabniki, zdravniki, kirurgi, bravci, razveseljevalci. Za tem pridejo na vrsto: major telesne straže, polkovnik in major francoske in švicarske garde, prvi lovski mojster, ministri, poslanci, maršali, višji plemiči in duhovniki. Na zadnje opravi kralj jutranjo molitev, določi dnevni red ter izda svoja povelja. Med tem mora vse nanj zunaj čakati, da se napoti kralj v njih spremstvu k sv. maši. Do sto odličnih oseb je izgubilo na tak način dve uri časa le s tem, da so prihajali in odhajali, čakali, delali predpisane geste in izraze v obrazu. Vsak

korak, vsaka kretnja je bila določena za dvornike kakor tudi za kralja. Pogledi, glas, priklanjanje, pogovori — vse je imelo svoje predpise. Govoriti je smel tačas kralj samo o lovu in strogo zakrivati svoje misli in svoja čustva. Kakor igravec v gledališču, ni smel biti niti raztresen niti zamišljen. Prav je dejal Friderik II. ki mu je predsedala taka etiketa: „Ko bi bil jaz francoski kralj, bi predvsem imenoval še enega za kralja, ki bi mesto mene ubijal čas z dvornimi ceremonijami.“

Človeške pravice, ki jih je odobril francoski narodni zbor 27. avgusta 1789. in potrdil Ludovik XVI. 5. oktobra so obsegale naslednje točke: 1. Ljudje so in ostane o prosti in enaki. Socialne razlike so mogoče le z ozirom na skupni blagor. 2. Vsaka politična zveza ima edini namem, braniti ljudem njihove naravne pravice: svobodo, posest, varnost, odpor proti zatiranju. 3. Vsaka oblast temelji v svojem bistvu in ljudstvu Nobena družba, noben posameznik ne more izvrševati kake oblasti, ki ne prihaja izrecno iz ljudstva. 4. Svoboda je pravica, storiti, kar kdo hoče, da le drugemu s tem ne škoduje. 5. Postava (svetna) more le ona dejanja prepovedati, ki so družbi v škodo. Nihče ni pa dolžan storiti, česar zakon ne ukazuje. 6. Zakon je izraz splošne volje. Ta mora biti za vse enak. 7. Nikogar se ne more tožiti ali zapreti razven v slučajih, ki jih zakon navaja. 8. Zakon mora vsebovati le potrebne kazni. 9. Vsak velja toliko časa za nedolžnega, dokler se mu zločin ne dokaže. Vse kazni, ki niso potrebne, da se oseba medtem časom zakonu podvrže, so prepovedane. 10. V svojih mislih in nazorih je vsakdo v toliko prost, kolikor to ne škoduje družbi. 11. Vsak državljan sme govoriti, pisati, tiskati, kar hoče. Zagovarjati se pa mora vsled morebitne zlorabe v onih slučajih, ki so v zakonu omenjeni. 12. Oblastniki naj izvršujejo svojo oblast tako, da bodo koristili družbi, ne pa samim sebi. Zakaj javna oblast je dana za srečo, blagor in varstvo družbe. 13. Davek mora biti med vse državljane enako razdeljen. 14. Državljanji imajo pravico, sami ali pa po svojih namestnikih prepričati se o potrebi davkov, jih dovoljevati, določevati njih uporabo, visokost, trajanje. 15. Javni uradniki so za sv. je službovanje odgovorni ljudstvu. 16. Družba, ki ne čuva svojih pravic in ki nima popolnoma določene oblasti, ni ustavna. 17. Lastninska pravica je sveta. Vzeti se sme komu le tedaj, kadar to zahteva javna, istinita potreba, in če je bil lastnik prej odškodovan.

Quito, glavno mesto republike Ekuador v Južni Ameriki, je edino mesto na svetu, ki je ravno na ekvatorju; zato pa tu vzhaja solnce skozi celo leto ob 6. uri in ob 6. uri zopet zahaja. Mesto stoji 2850 m nad morjem in ima večno pomlad.





**Knjigoveznica „Katol. tisk. društva“
v Ljubljani se priporoča v izvršitev
:: vsakovrstnih knjigoveških del ::
Knjižnicam znaten popust. Solidno delo – zmerne cene.**



I. kranjska tovarna oljnatih barv, firneža, laka in steklarskega kleja

ADOLF HAUPTMANN

Marijin trg 1
Rezijska c. 4

LJUBLJANA

priporoča: akvarelne, tempera in düsseldorfske
oljnate barve v tubah za umetnike, skice, stu-
dije in dekoracijsko slikarstvo, kakor tudi vse
v to stroko spadajoče potrebščine.

Ustanovljeno 1832.

Zahtevajte cenike.

**Prva slovenska veletrgovina
z železnino in s poljedelskimi stroji**

Fr. Stupica, Ljubljana

Marije Terezije cesta šte. 1

priporoča bogato zalogo raznovrstne že-
leznine, stavbnih potrebščin, sani, izvrst-
nih drsalk, motorjev, železnih blagajn itd.

Najnižje cene in solidna postrežba!



Fr. P. Zajec, izprašani optik, Ljubljana, Stari trg 26

priporoča svoj dobro urejeni optični zavod kakor
tudi različne vrste naočnikov, ščipalcev, toplo-
merov, daljnogledov itd. Popravila očal, ščipalcev
itd. izvršuje dobro in ceno!

■ Nizke cene! ■■ Priporoča se ■■ Velika zaloga! ■

trgovina s klobuki in čevlji

Ivan Podlesnik ml., Ljubljana, Stari trg šte. 10.

■ V zalogi ima tudi ■
■ telovadne čevlje, ■
■ hlače, srajce, če- ■
■ pice, pasove, zna- ■
■ ke za uniforme ■

Julija Štor, Ljubljana

Prešernova ulica št. 5.

Hajvečja zaloga čevljev

za gospode, dame in otroke. — Sportni čevlji iz najbolj
slovitih tovarn. — Pravi golarski gorski čevlji. |||||

Priporočljiva domača tvrdka!

Podpisani izjavljam v imenu stavbnega odbora za zidanje nove
cerkve v Smihelu pri Žužemberku, da je gospod

Rajko Sušnik, umetni steklar v Šiški

napravil v imenovani cerkvi enajst novih oken, krasno in umetno v gotskem
slogu izdelanih, v splošno zadovoljnost in po zmerni ceni ter je zato v svoji
stroki vreden najboljšega priporočila.

Za stavbni odbor:

V Smihelu, 12. avg. 1909.

Francišek Gabršek, župni upravitelj.

:: Domača tvrdka! ::

Gričar & Mejač

Ljubljana, Prešernova ul. 9

Najstarejša in največja
trgovina z izdelano obleko.

Velika zaloga srajc, ovratnikov
in kravat za gospode.

— Ilustrovani katalogi so franco na razpolago. —

Priporočava se pred duhovščini v naro-
čila za izvršitev raznovrstne

duhovniške obleke

iz zamčeno dobrega in trpežnega blaga
razne kakovosti, hlaitega imava prav
mного v zalogi. Postreževa na željo z
vzorci ter sva v stanu vsled nakupovanja
v množinah in obširne trgovine postreči z
istinno dobrim blagom in ustanko iz-
vršitvijo po najnižji ceni.

V zalogi imava

izgotovljene obleke

za gospode, dečke, gospe in deklice po
najnovjšem kroju in lepih vzorcih.

Prodajalna „Katol. tisk. društva“ (H. Ničman) v Ljubljani

priporoča svojo

bogato zalogo šolskih in pisarniških potrebščin,

kakor: raznovrstni papir, zvezke, noteze, razne zapisnike, ko-
pirne knjige, šolske in pisarniške mape, pisala, radirke, črnilo,
gumi, tintnike, ravnila, trikotke, šestila, barve, čopiče ter
raznovrstne razglednice in devotionalije.